

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1903. Andra Kammaren. N:o 67.

Måndagen den 18 maj.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet.

§ 1.

Föredrogs och godkändes statsutskottets utlåtande n:o 98, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen i fråga om ändrade bestämmelser angående deltagande i vattenafledningsföretag för boställen eller annan staten tillhörig jord.

§ 2.

Till afgörande förelåg härefter Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 44, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående tillsättande af en kommitté för utredning i fråga om kostnaderna för försvarsväsendet m. m.

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*

Till utskottets behandling hade remitterats två inom Andra Kammaren väckta motioner, n:o 38 af herr *A. Th. Carlheim-Gyllensköld* samt n:o 125 af herr *S. A. K. Natt och Dag*.

I den förra hemställdes, att Riksdagen måtte besluta af-låtandet af en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t genom en kommitté, bestående af en ledamot från hvarje vapenslag i landtarmén och en från hvardera af flottans olika afdelningar, samt tillhopa af lika många civila, däraf minst en finansman, en statsekonom och resten bland Riksdagens ledamöter, för att utreda och så fort ske kunde till Kungl. Maj:t inkomma med uppgift och förslag, huru stor landtarmé med beväpning, flotta med kanoner och fästningar med besättningar och bestyckning, samt statsverkets behof af tillskott till den militära

Andra Kammarens Prot. 1903. N:o 67.

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

(Forts.)

pensioneringen, Sverige finge för en alternativ kostnad af 75 millioner kronor och för 80 millioner kronor, allt per år, hvarvid visst fast belopp motiveradt måtte föreslås till flottans tillökning och reparationer och visst fast belopp till fästningsbyggnader.

I den senare hade motionären föreslagit, att Riksdagen måtte besluta aflåtandet af en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t genom en kommitté, bestående af ett lika antal militära och icke militära ledamöter, de förra till halfva antalet bestående af landtmilitärer och andra hälften af sjömiliter (inbegripet officerare från kustförsvaret), samt bland de icke militära ledamöterna minst en finansman, en statsekonom, en med de mellanfolkliga lagarne väl förtrogen rättslärdd och resten bland Riksdagens ledamöter, ville föranstalta om en dylik utredning beträffande försvaret, hvarom nämndes i herr A. Th. Carlheim-Gyllenskölds motion, n:o 38, vid innevarande års riksdag.

Utskottet hemställde, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta, att herrar Carlheim-Gyllenskölds och Natt och Dags ifrågavarande motioner icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet hade fogats reservationer:

af herr *A. Th. Carlheim-Gyllensköld*, som yrkat, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta aflåtandet till Kungl. Maj:t af en skrifvelse i enlighet med den af honom i ämnet väckta motionen;

af herr *G. O. Wallenberg*; samt

af herr *H. Branting*, som föreslagit, att Andra Kammaren för sin del måtte besluta, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhölle, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huru ett systematiskt och permanent samarbete lämpligen kunde bringas till stånd mellan försvarsväsendets olika hufvudgrenar, hären och flottan, i syfte dels att betrygga verklig planmässighet vid ordnandet af landets försvar i dess helhet, dels att söka vinna någon garanti för att utgifterna till armén, flottan och det fasta försvaret icke i följd af ensidiga omsorger om än det ena, än det andra försvarsmedlet så öfverskrede hvad som inför Riksdagen vid en viss organisationsplans antagande angifvits, att totalkostnaden för militärväsendet uppdröfves till en för landets materiella och kulturella utveckling ruinerande höjd; äfvensom till Riksdagen inkomma med de framställningar, till hvilka en sådan utredning kunde föranleda.

Sedan utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af:

Herr Carlheim-Gyllensköld, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Då jag väckte denna min motion, väntade jag verkligen icke, att den skulle af Riksdagen bifallas, då en motion om en större fråga sällan godkännes första gången den framträder. Däremot tänkte jag mig möjligheten af, att det kunde finnas resonans för densamma inom denna folkvalda kammare, och jag hade nästan ännu större förhoppning om, att utskottet skulle förorda mitt förslag. Det har nu emellertid utskottet icke gjort, och jag tillåter mig därför att något närmare, än hvad utskottet i utlåtandet här ansett nödigt, belysa den föreliggande frågan.

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*
(Forts.)

De af herrarne, som haft tid att genomläsa min motion, utskottets utlåtande öfver densamma och de reservationer, som äro bifogade detta utlåtande, ha funnit, att motionen innehåller en begäran om bättre utredning angående försvarsmedlens inbördes organisation i förhållande till kostnaderna. De olika försvarsgrenarne skulle granskas tillsammans, ty det är ju uppenbart, att de ha stort inre sammanhang.

De ekonomiska skäl, som tala för en dylik utredning, äro af mig påvisade och antydda dels i min motion, dels i den reservation, som jag bifogat utskottsutlåtandet. I reservationen säger jag sålunda bl. a., att landets invånare gripits af oro och fruktan vid militärbudgeternas hastiga, ofantliga och alla beräkningar trotsande stegring. Detta är ingen öfverdrift, utan det är verkligen sanning, att en sådan känsla finnes inom landet, och den är starkare, än utskottet i sin motivering velat göra troligt.

Hitintills ha Riksdagen och Kungl. Maj:t alltid följt den metoden att taga en försvarsgren i sänder, och på det sättet ha kostnaderna pressats upp till det högsta möjliga. Vi ha allt mer och mer mjölkat skattekon, men vi ha samtidigt glömt att gifva henne kraftfoder, och följderna därpå måste naturligtvis blifva den, att hon sinar ut. Så har det nu pågått i många år, och därför äro vi nu i en ständig fruktan för de årligen ökade utgifterna för landets försvar.

Enligt min mening skulle man kunna göra betydliga besparingar genom att undvika alla obehöfliga kostnader för härväsendet, och dessa besparingar skulle kunna ske, utan att härorganisationen rubbades. Dylika besparingar äro till exempel — såsom jag i reservationen påpekar — »att icke inkalla så stora kontingent värnpliktige som för närvarande sker, att endera nedsätta antalet uttagne i särskild befattning eller ock afkorta dessas öfningstid med minst 30 dagar, då dessa befattningshafvande, utan att alls öfvas i vapnets bruk, endast användas till ekonomiarbete». Enligt 1901 års härordning ha vi fått ett ofantligt stort antal värnpliktige »i särskild befattning», som det heter, nämligen icke mindre än 3,847 år 1902. Det året utgjorde sum-

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*

man inskrifna värnpliktige 30,735. I Tyskland till exempel var det år 1899 endast 4,591 »i särskild befattning» på 226,957 inskrifna. Vi ha sålunda proportionsvis ett ofantligt mycket större antal dylika värnpliktige »i särskild befattning» än Tyskland.

Vidare har jag påpekat i reservationen, att man kan till följd af nyss ifrågasatta befrielser inskränka storleken af kasernbyggnaderna, och att äfven kostnaderna för värnpliktiges inskrifning och redovisning, hvilka nu enligt min erfarenhet äro alldeles för höga, kunna afsevärdt nedsättas. På flera andra områden af landtförsvaret torde besparingar utan ringaste skada för härväsendet kunna äga rum, såsom i fråga om hästars anskaffande, åldersgränsen för en del befäls afskedstagande — hvilken jag nu tror vara väl låg — och mycket annat.

Vidare ha vi något, som liknar stormaktsdrömmar. Vi göra stormaktsliknande försök med alla möjliga utredningspersedlar, såsom karbiner, färgen på uniformer, sablar och annat. Det händer mycket ofta, att officerare skickas ut på studieresor utomlands för att taga reda på frågor rörande dylika detaljsaker, och det inträffar ibland, att det tillsättes en särskild kommitté, som skall syssla med sådana små frågor. Detta är dock, mina herrar, ovillkorligen öfverflödiga kostnader.

Alla dessa besparingar, som jag nu förordat, äro sådana, att de indragningar, som de förutsätta, icke falla utom härordningens ram, utan hålla sig däriinom, men en revision af härordningen är icke liktydigt med att ens delvis upprifva beslutet om densamma, såsom utskottet antyder.

Jag ber nu att få öfvergå till att något skärskåda de frågor, som utskottet framställt till generalstaben, och de svar, som denna lämnat å dessa frågor.

Den fjärde frågan lyder: »Under förutsättning att en dylik försvarsplan är uppgjord, kan det antagas, att densamma kommer att utöfver det redan tillkännagifna behovet af ökning af flottans materiel medföra större behof för försvarsverkets räkning än hvad som vid 1901 års Riksdag blifvit förutsedt?» Därpå har generalstaben svarat: »I den mån landets tillgångar och hjälpkällor ökas, måste försvarsplanen ställa allt större kraf på desamma, men att på grund af antaganden härom beräkna kommande behof för försvarsverkets räkning låter sig naturligen icke göra.» Detta vill på vanlig svenska säga, att ju mer skatter man kan drifva upp, dess mera skall försvaret kräfvä, äfven i fredstid. Man ser icke här någon gräns alls för rustningskostnaderna, men det är en sådan gräns, som landet önskar se, och det är just detta, som manat mig att frambära min motion. Generalstaben kunde ha tillagt där, att när landets skatteförmåga aftager, böra vi göra hvad vi kunna för att nedsätta försvarskostnaderna, men det har generalstaben icke gjort, utan den ställer i utsikt endast ökade kostnader.

En annan fråga, som utskottet framställt till generalstaben, är denna: »Äro de i den förra motionen efter Dansk Statistisk Aarvog anförda uppgifterna angående vissa länders proportionella försvarskostnad riktiga, och kunna de i någon mån kompletteras?» I sitt svar å denna fråga har generalstaben hufvudsakligen vänt sig mot mig personligen och häfdat den uppfattningen, att jag försummat att taga hänsyn till statsskulden. Det är emellertid alldeles med afsikt, som jag det gjort, emedan vi icke lånat några penningar till försvarsverket, utan täcka alla försvarsutgifter med skattemedel. Jag har därför icke alls haft någon anledning att göra någon jämförelse beträffande de olika ländernas statsskuld och försvarskostnader med Sveriges. Det kan ju hända, att en dylik jämförelse i rent statistiskt hänseende kunde vara belysande för de olika ländernas bärkraft, men det hörer ju icke egentligen till föreliggande fråga. Generalstaben har dock icke kunnat förneka, att de af mig anförda siffrorna för den proportionella försvarskostnaden i vissa länder äro riktiga. De äro också endast en annan form för kostnadsberäkningen i procent, som äfven är den vanliga. Jag tror till och med, att de, hvad Sverige angår, äro något för låga, ty om man lägger till kostnaderna för arméns pensionering, blir det mera, om också icke så mycket.

Nu säger emellertid generalstaben, att man i stället för att beräkna försvarsutgifternas storlek i procent af budgeten bör se till, huru stor kostnaden blir per invånare. Ja, jag tror icke, att det heller blir någon vilseledande beräkning. Vi komma då upp till en summa af 13 kronor och 8 öre för år 1902 och 13 kronor 72 öre för år 1903 per individ. Vi skulle alltså med afseende å utgifter till krigsväsendet per individ vara det tredje landet i Europa. De, som äro före oss, äro Frankrike med 19 kronor 23 öre för år 1902 och Tyskland med 15 kronor 68 öre för år 1902—1903, två stormakter, med helt annat ansvar och helt andra uppgifter än vi, och därtill med vida större nationalförmögenhet och långt rikare flödande skattekällor, än vi någonsin få.

Jag ber att äfven få uppläsa de öfriga frågorna och svaren. Den första frågan lyder: »Hafva frågor, som rört landets försvar i dess helhet, blifvit gemensamt utredda genom representanter för försvarets hufvudgrenar?» Svar: »Generalstaben har för sådana frågors utredning vid upprepade tillfällen samarbetat med flottans stab.» Frågan n:o 2: »Har samarbete emellan de olika myndigheter, som handlägga frågor angående rikets försvar, utmynnat i en af arméns och flottans myndigheter gillad strategisk försvarsplan?» Svar: »Samarbetet mellan generalstaben och flottans stab har vid upprepade tillfällen utmynnat i försvarsplanen angående framställningar till Kungl. Maj:t, som det allena tillkommer att gilla och fastställa denna plan.» Nu vill

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*
(Forts.)

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)*

jag fråga den, som är utrustad med oförvilladt omdöme, om detta senare är ett svar på utskottets fråga? Det är ett kringgående af frågan, nästan ett »god dag — yxskaft». Jag trodde verkligen, att när ett af Riksdagens utskott begärde genom Kungl. Maj:t upplysningar af en myndighet, kunde man ha skäl att vänta att få mindre snäfva och mera sannolika svar, än hvad nu varit fallet. Det framgår visserligen af svaren, att ett samarbete mellan generalstaben och flottans stab ägt rum, men endast om oviktigare saker, icke om hufvudsaken.

Den tredje frågan är denna: »Har en eventuell strategisk försvarsplan, som gillats af såväl arméns som flottans myndigheter, blifvit helt eller delvis lagd till grund vid beräkning af behofven på fjärde och femte hufvudtitlarna?» Här kommer det nästan märkligaste svaret af alla: »Det tillkommer icke generalstaben att beräkna behofven på hufvudtitlarna.» Men hvem tillkommer det då? I september månad hvarje år börjar generalstaben att beräkna kommande års utgifter för armén, och detta är väl att beräkna behofven för fjärde hufvudtiteln? Men generalstaben har uppenbarligen svarat så, som den gjort, för att skjuta undan hufvudsaken och draga ut på tiden med ett afgörande härvidlag. Jag kan därför icke tillmäta dessa svar någon betydelse alls, ty de äro vilseledande och oriktiga svar på frågorna. I analogi därmed tillåter jag mig att referera, hvad som hände år 1901 i det särskilda utskottet n:o 2. Det förelåg vid tiden strax före påsk inom utskottet tre organisationsförslag, ett, som ville begränsa öfningstiden till 10 månader, ett, som föreslog den till 8 månader, och ett, som ville hafva den satt till 3—5 månaders öfningstid, de båda senare förenade med förslag till skrifvelse till Konungen. Efter åtskilliga förhandlingar beslöt utskottet att hos generalstaben begära utredning om kostnaderna för alla dessa tre förslag. Denna utredning inkom strax efter påsk och hade följande utseende: kostnaden för tio månaders öfningstid var enligt denna generalstabens utredning allra billigast, därefter kom kostnaden för åtta månaders öfningstid, och det allra dyraste var 3—5 månadersförslaget. Med sådana formliga oriktigheter för ögonen kan ingen undra på, att man, när man för andra gången ser sådana besynnerliga utlåtanden från generalstaben som det, hvilket är bifogadt utskottets betänkande, icke kan tillmäta dennas utlåtanden någon synnerlig trovärdighet.

Det går ganska egendomligt till under fjärde hufvudtitlens skyddande mantel. Vi ha under senare åren erfarit, hurusom t. ex. officersbyggnaderna på de gamla mötesplatserna blifvit af staten inlösta. Vid förfrågan har man funnit, att de inlösts med öfverskottsmedel från ett eller annat anslag, men Riksdagen har aldrig anvisat medel för detta ändamål. Jag vill därmed icke säga, att jag icke gillar, att officerarnes egendom, som staten genom den nya härordningen gjort obrukbar för dem, af stats-

verket inlöses; men jag kan icke underlåta att finna, att det vore med god ordning öfverensstämmande, att anslag till dessa inlösningsar hade begärts af Riksdagen, hvarigenom de tillgripna öfver-skottsmedlen kunde ha blifvit använda för det ändamål, hvarför penningarne egentligen anvisats. Detta har ej skett, och icke *en gång*, utan flere gånger har man förfarit på liknande sätt. Och det har inträffat upprepade gånger, att man på denna olyckliga fjärde hufvudtitel begärt anslag på sådant sätt, att det nära nog haft formen af en rekvisition af penningar hos Riksdagen.

Jag har i min motion påpekat, hurusom vi nu stå vid en budget för de båda hufvudvapnen, som, inberäknadt kostnaden för pensionering, slutar på omkring 83 millioner kronor, samt att detta är, efter hvad jag tror, det maximum, som vi kunna tåla. Afdrager man däriifrån det belopp, som i år afprutats på femte hufvudtiteln, så återstå i alla fall ungefär 80 millioner kronor. När detta åtgår vid 172 dagars öfningstid, är det uppenbart, att det kommer att åtgå mycket mer, när vi komma till åtta, respektive 12, månaders öfningstid. När vi komma dit, ökas naturligtvis kostnaderna för aflöning, proviantering och dylikt. Därtill komma kostnaderna för andra anstalter, såsom ballonger, marinisbrytare o. s. v., och icke minst bli kostnaderna för organisationen af landstormen med dess byggnader och förråd. Allt detta kommer ovillkorligen allra minst att motsvara, hvad som nu åtgår till kasernbyggnader. Landets tillgångar och försvarets organisation ha med hvarandra ett inbördes inre sammanhang, och det gör, att man knappast kan tala om det ena utan att äfven beröra det andra. Försvarets organisation och försvarsplanen äro två skilda saker. Försvarsorganisationen omfattar ett sådant ordnande af de olika grenarne af försvaret, att dessa kunna samverka, och härför fordras en mängd förberedande åtgärder, som vanligen kräfvat lång tid, innan de blifvit utförda. Hvad däremot beträffar försvarsplanen, har denna afseende på, huru försvaret skall verka i farans stund, och den kan endast delvis göras upp i förväg för att sedan vidare kompletteras. Men då nu utvecklingen af försvaret hos oss går i den riktningen, att man tillgodoser endast en enda stor försvarsgren i sänder, kan det lätt hända och kommer äfven att hända, att, när det blir allvar, vi ha öfveranstängt oss, så att det hela förryckes och löper fara att afstanna på grund af penningbrist. Detta är en så stor fara, att jag ej vågat underlåta att peka på densamma. Vi veta af krigshistorien, huru det har gått t. ex. under sista kriget mellan Grekland och Turkiet. Då låg den grekiska flottan endast i egna farvatten utan att angripa fiendens hufvudstad och kuster, och motståndarne fingo intränga i landet och till hälften ödelägga detsamma. På samma sätt gick det 1828 och 1829 i kriget mellan Ryssland och Turkiet. Rys-

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*
(Forts.)

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

sarne hade en jämförelsevis liten flotta i Svarta Hafvet, men den kunde uppehålla härens förbindelser och besörja dess underhåll i ett öde och ofruktbart land samt kunde till sist taga turkarnes starkaste sjöfästning.

(Forts.)

För mig framstår bristen på samarbete mellan de båda vapnens staber såsom alldeles påtaglig, och då detta kan blifva ödesdigert för landet, synes det mig nödvändigt att vidtaga åtgärder, medan tid är. Detta är en viktig framtidsfråga icke blott ur skattesynpunkt, utan äfven ur försvarssynpunkt, och därför är det skäl, att vi göra något åt saken.

Nu kan jag mycket väl förstå, att militärerna äro missnöjda, då man begär, att det äfven skall finnas civila element i en sådan kommitté som den begärda; men i de kommittéer, som vi hittills haft och i hvilka det suttit civile män, ha de civila elementen, efter hvad jag vet, icke varit de sämsta. Det var en civil man, som 1892 hade skrifvit förslaget till värnpliktslag om 90 dagar — han har för öfrigt nyligen dött. Men det var ett orimligt slit blott för att få detta förslag behandladt af de militära myndigheterna, därför att författaren var en civil man, men det gick dock till sist. Huru det gick med förslaget, veta vi: det blef antaget. Nu är detta en öfvervunnen ståndpunkt, och vi ha kommit in på mycket vidsträcktare områden. Förhållandena ha börjat gestalta sig så, att de innebära verklig fara för oss. Och jag ser ingen räddning ur det kaos, i hvilket vi råkat, med mindre förhållandena bli utredda af en kommitté med sådan sammansättning, som jag har tagit mig friheten föreslå.

Herr talman! Jag anhåller att få yrka bifall till min reservation och afslag på utskottets hemställan.

Herr Wallenberg: Herr talman! Det nu föreliggande utskottsbetänkandet gör på mig det intrycket, att det kommit till så, att man börjat med att nedskrifva klämmen och där-efter kommit till motiveringen. Icke blott det mycket snäfv och kortfattade innehållet af hvad utskottet själf där yttrat gifver mig anledning till denna reflexion, utan äfven de ganska egen-domliga uttalanden, som utskottet däri gör. Utskottet synes vilja, men icke kunna, eller åtminstone icke kunna bedöma hvilka medel, som behöfva användas. Utskottet har tagit afstånd från de förslag, som af herrar Carlheim-Gyllensköld och Natt och Dag blifvit framlagda om att hos Kungl. Maj:t begära tillsättandet af en kommitté för utredning af dessa angelägenheter. Utskottet säger, att för vinnande af det åsyftade målet torde *andra åtgärder* än tillsättande af en kommitté vara erforderliga. Jag skulle då till utskottet vilja rikta den frågan: hvad är det för andra åtgärder, som åsyftas?

Utskottet säger äfven, att, om en sådan undersökning af dessa angelägenheter nu skulle begäras, sådant skulle kunna upp-

fattas såsom afsikt att åtminstone delvis vilja upprifva nyligen fattade beslut rörande arméorganisationen. Åtminstone hvad mig vidkommer, bestrider jag alldeles bestämdt, att, när jag icke kunde biträda utskottets uttalande om dessa motioner, någon dylik afsikt varit för mig bestämmande. Jag har tvärtom gått ut från den synpunkten, att, sedan Riksdagen år 1901 fattat beslut i den s. k. försvarsfrågan, det vore nödvändigt att efteråt till pröfning upptaga åtskilliga mindre detaljer, som kunde vara i behof af revision. En sådan efterrevision har synts mig nödig och nyttig, på det att icke stegringen i försvarsutgifterna, som redan för år 1904 vuxit till en summa, som alltför mycket närmar sig den, hvartill de vid försvarets ordnande beräknades skola utgå först år 1912, utan kontroll och granskning från Riksdagens sida finge fortgå.

Sedan jag nu angifvit anledningen till, att jag biträdt den tanke, som för motionärerna varit grundläggande, vill jag äfven söka gifva några skäl härför.

Försvarsfrågan har ju varit föremål för Riksdagens behandling under flera decennier. Man har, enligt min tanke, därvid begått den oegentligheten, att man styckat sönder frågan och endast hvar för sig pröfvat olika delar däraf, därvid förbiseende de öfriga, flottan och fästningarne, hvilkas behof samtidigt bort pröfvas och utredas. Vid de olika tillfällen, då den s. k. försvarsfrågan varit föremål för Riksdagens pröfning, har man endast talat om lösningen af härorganisationen. Jag förbiser därvid ingalunda, att äfven den saken i viss mån inverkat på behandlingen af flottans angelägenheter, men jag vill betona, att försvarsfrågan icke kan anses vara löst genom 1901 års Riksdags beslut.

Nu har i föreliggande motioner framhållits — det skulle jag vilja fastslå såsom en hufvudsak — att, med hänsyn till landets försvar i dess helhet, mera samverkan än hittills torde böra äga rum mellan de olika försvarsgrenarna. Det förefaller mig — och jag tror, att den meningen delas af många utaf Riksdagens ledamöter — som om en sådan samverkan icke äger rum i tillräcklig utsträckning. Det försiggår enligt min tanke i stället en kapplöpning mellan de båda försvarsministrarne om att åt hvar och en för sitt vapen anskaffa det största möjliga antalet millioner, därvid de kanske förbise hufvudsaken, nämligen samarbetet och sammanhanget mellan de olika försvarsgrenarne.

Emellertid har samma strid, samma divergens i åsikter gjort sig gällande genom hela det föregående århundradet. Det kan därför vara af ett visst intresse att något blicka tillbaka på de olika tillfällen, då dessa frågor varit under debatt, och skall jag därför söka gifva en bild af deras behandling. Jag gör detta icke af det skälet, att jag har förhoppning om, att man skall

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)*

Ang.
utbredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

(Forts.)

kunna vinna något effektivt resultat under denna riksdag, utan endast för att i någon mån söka väcka intresse för saken och därigenom så att säga bereda terrängen för densamma till ett kommande år, då den helt visst återkommer. Om jag då i detta sammanhang söker ådagalägga, hvarthän jag syftar, är det icke därför att jag på något sätt vill söka göra mig till förespråkare för, att vi skola söka försvara vårt land endast med en flotta eller endast med en armé, utan därför att jag tror det är nödvändigt och ligger i sakens natur, att, om vi skola få ett effektivt försvar, dessa angelägenheter måste blifva föremål för en samverkan mellan målsmännen för de olika försvarsgrenarne, och att denna samverkan sedermera bör läggas till grund för de anslagsyrkanden, som komma att göras af regeringen. Det kommer sedermera an på Riksdagen att bedöma, huruvida dessa yrkanden kunna anses vara rätt afvägda, äfvensom *hurwida landets ekonomiska bärkraft* tillåter oss att tillmötesgå dem i hela deras utsträckning.

Det har i vårt land icke alltid varit så, att den principen varit gällande, att hufvudvikten på landets försvar skall ligga på armén. Jag har trott mig finna, att på ett tidigare skede vederbörandes åsikter gått i en annan riktning, nämligen att hufvudvikten borde ligga på försvaret till sjöss. Att tid efter annan under vår stormaktstid offer bragts för att uppsätta tillräckligt antal trupper har berott på den omständigheten, att man velat befrämja den eröfringspolitik, som på den tiden låg före. Men det synes också vid en blick på dessa angelägenheter, att man under de närmast föregående hundra åren kunnat särskilja olika bestämda strömningar med afseende på åsikterna om sättet för halföns försvar. Den första, jag då skulle vilja framhålla, är den jag nyss nämnde, att hufvudvikten skulle ligga på sjöförsvaret. Den åsikten gjorde sig gällande till år 1814. Sedermera synes man hafva kommit in i ett nytt hjulspår. I någon mån torde väl därtill hafva medverkat, att vi förlorade Finland och att Norge med vårt land blef förenadt. Men den mest inverkan omständigheten tror jag dock varit de åsikter, som gjorde sig gällande i och med Karl XIV Johans öfvertagande af regeringen i Sverige och Norge. Därmed gjorde nämligen den s. k. centralförsvarsprincipen sitt intåg i landet. En princip för ett lands försvar, som har sitt ursprung från 1809 års krig i Spanien, där de franska härskarornas inträngande i landet delvis stäcktes därigenom, att den spanska arméen ständigt drog sig tillbaka och sökte i skyddade ställningar mota eller hindra fiendens vidare framfart. Åsikterna om dess användbarhet blefvo sedan ytterligare befästade genom Napoleons tåg till Moskwa. Att den hos oss infördes, berodde förutom af nyss nämnda omständigheter äfven af det skälet, att landets ekonomiska bärkraft var sådan, att man ansåg sig icke kunna uppoffra medel både

för ett försvar till sjöss och ett försvar till lands. Och man valde det senare. Jag läste nyligen i tidningen Times, då i engelska parlamentet efter boerkrigets slut frågan om ökning af stridskrafterna till lands debatterades, att man framhöll såsom skäl för en ökning, att England hade så utomordentligt stora gränser att bevaka: den i Indien, den i Canada och den stora kontinenten i Afrika. Men detta oaktadt ansåg sig parlamentet icke böra anvisa medel till mera än 6 af de 30 arméfördelningar, hvarom framställning gjorts. Denna nedprutning motiverades därmed, att *intet land torde vara så rikt, att det kunde lägga tyngdpunkten af försvaret både till sjöss och till lands*, utan en af de två försvarsgrenarne måste vara dominerande. Just denna omständighet synes mig bestyrka nödvändigheten af, att en samverkan äger rum mellan de olika försvarsgrenarne, och behofvet af en undersökning med hänsyn till landets ekonomiska bärkraft.

Till att, såsom jag nyss nämnt, centralförsvarsprincipen i början af 1800-talet fastslogs att gälla i vårt land bidrog nog, förutom de rent militära skälen, äfven den omständigheten, att Göta kanals grundläggare, den ryktbare Baltzar Bogislaus von Platen, sökte och förstod att äfven sammanknyta sitt skötebarns intresse med försvarsfrågan. Han pläderade nämligen den satsen, att Göta kanal genom Karlsborg och centralförsvaret vore en integrerande del och viktigt moment i försvarsfrågan.

Sedermera uppkom under 1830- och 1840-talen den så kallade striden mellan försvaret till lands och försvaret till sjöss. Det kan ju för bedömandet af förevarande fråga icke vara af vidare intresse att följa denna strid. Jag vill endast betona, att om en sådan strid nu åter skulle uppstå — jag vill för öfrigt ej kalla det för strid utan snarare för en diskussion om de angelägenheter, som beröra såväl försvaret till sjöss som till lands — jag tror, att en sådan diskussion mellan sakkunniga skulle blifva till nytta för det helas bedömande.

Emellertid synes numera den så kallade centralförsvarsprincipen vara öfvergifven och ersatt med en annan princip, som jag skulle vilja kalla för gränsförsvarsprincipen. Men det intressantaste därvid är just, att man icke kan skönja — jag har särskildt undersökt den saken — när man gått öfver från centralförsvarsprincipen till den rent motsatta, nämligen den periferiska försvarsprincipen. Och just detta, att så viktiga angelägenheter rörande vårt försvar som själfva hufvudprinciperna för detsamma kunnat handläggas utan att man kan spåra, att de varit föremål för allvarsamma förhandlingar, därvid båda grenarna af försvaret fått ha sitt ord med i laget, eller att Riksdagen blifvit på något sätt tillspord med afseende å de eventuella följderna af ett sådant systemombyte, synes, mina herrar, mer än något annat ådagalägga nödvändigheten af, att *formen* för dessa angelägenheters handläggning toges under allvarlig om-

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

(Forts.)

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

pröfning af Riksdagen, ty Riksdagen har sannerligen det allra största intresse af att tillse, att därmed ej får gå, såsom hittills har skett. Jag kan säga, att det har varit ett försvar vind för väg.

(Forts.) Det är visserligen godt och väl, att vi år efter år hafva satt upp det ena tusentalet man efter det andra och att vi byggt den ena pansarbåten efter den andra. Men detta är icke nog, utan vi måste också se till, att organiskt sammanhang förefinnes mellan dessa olika grenar af försvaret. Om vi, när vi komma upp till 100 millioner för försvaret, skulle finna, att vi likväl endast hunnit halfvägs och att vi måste gå ändå mycket längre, hvad blir då följden? Antingen måste vi då nöja oss med en halfmesyr eller ock nödgas vi gå tillbaka och öfvergifva den väg, hvarpå vi redan slagit in. Ingendera af dessa eventualiteter tror jag för min del kan vara till nytta för landets försvar.

Här har dock genom hvad uti utskottet blifvit utredt och i dessa motioner framlagts blifvit tydligt ådagalagdt, att den kostnad, som Sverige redan får underkasta sig för sitt försvar, är högst väsentlig, jämförd med hvad andra länder uppoffra för samma ändamål. Dessa siffror borde tala ett så allvarligt språk, att man icke, såsom utskottet gjort, borde af de ganska evasiva svar, som från de olika staberna afgifvits på framställda frågor, draga allenast den slutsatsen, att de ur Dansk Statistisk Aarbog hämtade uppgifterna behöfva rättas, ty äfven om oväsentliga reduktioner af dessa siffror behöfva göras, så synas de mig i allt fall vara så talande och gifva uttryck för att vi redan hunnit så högt upp på försvarsskalan, att vi väl behöfva ägna frågan den allra största uppmärksamhet. —

Men det är en annan omständighet, som för mig framstår såsom en viktig sådan med afseende å önskvärdheten att nu företaga en dylik revision, och det är, att vi nu stå inför två stora, högst vidtomfattande utgifter, nämligen den ena till fortsatta kasernbyggnader och den andra, som redan framskymtar, en *inlandsbana*. Med afseende å kasernbyggnaderna är det ju klart, att kostnaden härför blir stor i den mån, som stort kasernutrymme kommer att blifva erforderligt. Men om, såsom jag förmenar, en undersökning angående dessa förhållanden skulle ådagalägga, att man utaf hvarje årskontingent icke behöfde inkalla ett så stort antal, som nu sker i vårt land, eller öfver 70 %, så skulle naturligtvis högst väsentligt mindre kasernutrymme erfordras för de värnpliktiges härbergerande. Denna siffra är nämligen så väsentligt högre än motsvarande siffra i andra länder, att det väl kan vara skäl att undersöka, huruvida man icke skulle kunna göra någon reduktion. Beträffande den andra stora utgiftsfrågan, den, som rör inlandsbanan, så synes mig äfven denna fråga stå i sammanhang med en undersökning, *hurvida Sveriges försvarskraft skall i hufvudsak ligga till*

sjöss eller till lands. Båda dessa omständigheter äro således direkt berörda af det nu väckta spörsmålet och komma ovillkorligen att röna inverkan utaf det resultat, som kan komma att framgå vid en utredning i nu ifrågasatt riktning.

Jag är emellertid icke heller fullt tilltalad af förslaget att nu begära en kommitté. Jag skulle vilja hafva ett mycket mera intimt och mycket mera konstant samarbete mellan armén och flottan, än som nu sker. Jag skulle vilja hafva en *gemensam stab* för dessa båda vapen, ty hvad som enligt mitt förmenande här erfordras, är, att dessa två nu mycket afskilda officerskårer komma i beröring med hvarandra, för att därigenom blifva i tillfälle att bedöma de olika åtgärder, som för samarbete i afseende å försvaret äro af betydelse. Men jag tror äfven, att däraf skulle följa något annat. Den *kontroll*, som Riksdagen nu svårligen kan utöfva gentemot de militära anslagsanspråken, tror jag skulle lättare utöfvas till följd af den kontroll, som de i en sådan gemensam stab arbetande officerarne skulle utöfva på hvarandra. På detta sätt tror jag, att Riksdagen skulle draga stora budgetära fördelar af en sådan samverkan.

Jag vill härmed icke hafva sagdt, att jag är någon vän af den tanke, som redan för många år sedan frankommit, nämligen om ett gemensamt försvarsdepartement, ty jag tror, att ett sådant icke bör komma till stånd förrän åtskilliga år — kanske ett tiotal — efter det en gemensam stab för armén och flottan arbetat. Men jag tror, att denna anordning skulle väl och till stor nytta för landet befrämjas genom en samverkan mellan de båda staberna.

Af hvad jag nu anfört framgår, att jag önskar befrämja och understryka den tanke, som jag anser vara af vikt i de båda nu föreliggande motionerna, den nämligen om ett organiskt samarbete mellan de olika försvarskrafterna. Därigenom skulle nödig kontroll vinnas och landets ekonomiska bärkraft vederbörligen tagas i betraktande med afseende å de anslagskraft, som i försvarsändamål ställas på Riksdagen.

Herr talman! Jag har emellertid för närvarande intet yrkande att göra.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Kammaren må icke föreställa sig, att det är vidare behagligt för utskottet att komma med ett ärende af denna vikt så i allra sista timmen af riksdagen. Men detta har, vågar jag säga, icke varit utskottets eller någon dess ledamots fel, utan har berott på förhållanden, som det icke stått i vår makt att göra någonting åt.

Saken har — såsom de af herrarna funnit, hvilka haft tillfälle att under brådskan ägna någon uppmärksamhet äfven åt detta — varit den, att i början af riksdagen skickades några frågor från utskottet till generalstaben och flottans stab. Utskottet

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*

(Forts.)

begärde att få svar på en del spörsmål, hvilka syntes oundgängliga för behandlingen af de nu föreliggande motionerna. Vi väntade och väntade, påsken gick och äfven någon tid därefter, men ingenting kom. Ömsider kom ett svar, dateradt den 23 april och således redan vid en tidpunkt af riksdagen, då man kunde säga sig själf, att det icke funnes någon möjlighet för en sådan fråga som denna att tränga sig fram vid sidan af de oundgängliga. Men än större blef förvåningen hos åtskilliga bland utskottets medlemmar, när de togo del af innehållet i det svar, som var afgifvet. Det befanns, att man med afseende å de viktigaste och förnämsta frågorna inskränkt sig till att gifva några korta, snäfva rader till svar. I stället för att verkligen gifva bestämdt besked om hvad utskottet afsett, hade man alldeles tydligt kringgått den sak, som det varit meningen att få reda på.

Utskottet hade i första rummet sökt just den hufvudsynpunkt angående dessa frågor, hvarvid den senaste talaren uppehöll sig. Utskottet ville få klart för sig, huru det stod till med den nödvändigtvis önskvärda samverkan mellan försvarets hufvudgrenar i vårt land. Men hvad fick man veta? Jo, ingenting annat än till exempel såsom svar på frågan n:o 1 den intetsägande upplysningen, att generalstaben för sådana frågors utredning vid upprepade tillfällen samarbetat med flottans stab. Man fick veta, att detta samarbete vid upprepade tillfällen utmynnat i försvarsplanen angående framställningar att framläggas för Kungl. Maj:t. På den tredje frågan, huruvida detta samarbete på något sätt lagts till grund för den ekonomiska sidan af saken, fick man till svar det rent formella eller formalistiska uttalandet, att det icke tillkomme generalstaben att beräkna behofven på hufvudtitlarna — liksom icke i alla fall enhvar måste säga sig själf, att dessa viktiga framställningar om hvad som kräfves för försvarsändamål naturligtvis icke framkomma, utan att generalstaben därvid samverkat.

• Det är således klart, att dessa frågor hos vederbörande icke mötts med det tillmötesgående, som man hade haft rätt att önska, och man torde icke gå för långt, om man helt enkelt drager den slutsatsen, att detta berott därpå, att det varit ganska genanta frågor att svara på. De gjorda frågorna pekade på en ömtålig punkt i vårt försvarsväsen — en punkt, öfver hvilken vederbörande ej önska, att offentlighetens klara och fulla ljus skall falla, därför att de känna med sig, att förhållandena där ej äro, som de borde vara. Jag tror, att de gentemot de tal om »försvarsplan», som fördes från utskottets sida, försökte ställa det så, som om det vore några militära hemligheter, som man försökte få reda på och som man begärde upplysningar om på ett ogrannlagt sätt. Detta har naturligtvis ej ett ögonblick varit utskottets mening, utan det har blott försökt att få en inblick i huruvida den samverkan öfver hufvud taget existerar, hvilken man anser

önskvärd — en samverkan, som tydligen ej måtta existera, åtminstone icke i tillbörlig utsträckning.

I själfva verket är det ingen nyhet, att denna samverkan fattas. Redan i 1882 års landtförsvarskommitté påpekades det; vidare påpekades särskildt i en reservation till samma kommittés utlåtande, af herr S. A. Hedlund, i mycket bestämda ordalag nödvändigheten af en sådan samverkan mellan landtförsvaret och sjöförsvaret och huru just — det är det uttryck han begagnade — en betryggande »försvarsplan» ej kunde komma till stånd, utan att en sådan ständig samverkan ägde rum, hvarvid beräknades det enas vikt och betydelse i förhållande till det andras. Ifall man tänker sig något in i dessa saker, säger också det vanliga sunda förståndet, att så måste det vara. Men det är klart, att för de militära vederbörande gärna ligger en frestelse nära till hands att ensidigt se till hvar sin gren af försvaret och ensidigt försöka utveckla den, försöka framställa sina kraf så, att hvart och ett af dem måste förefalla oundgängligt och absolut oafvisligt. Sålunda sker det en utveckling parallellt, vid sidan af hvartannat, till förmån för ömsom landtförsvaret, ömsom sjöförsvaret, utan att man tänker på gemensam helhet, framför allt utan att man tänker på hvad de gemensamma kostnaderna stiga till. På det sättet har det visserligen blifvit mycket bekvämt för anslagskrävande myndigheter, men Riksdagen har ej det ringaste intresse af att en sådan trafik fortgår, utan den bör tvärtom finna det vara af allra största vikt att söka få det så ställt, att, när anslagskraf framställas från militärt håll, det då har skett en vederbörlig afvägning af deras olika relativa vikt och betydelse, ej blott inom de särskilda 4:e och 5:e hufvudtitlarne, utan äfven mellan dessa inbördes, så att nationens förmåga att bära bördorna ej sättas på alltför hårda prof genom en ensidig utveckling af någon af dessa.

I grund och botten har också utskottet själf, hvars utlåtande fått en kläm, som resulterar i att ingenting skall åtgöras, ej kunnat tillsluta sina ögon för det fullkomligt berättigade i en framställning om ett mer permanent och ständigt samarbete mellan de olika grenarna af försvarsväsendet. Utskottsledamöterna i öfrigt, liksom reservanterna, äro alla därom ense, att detta är ett missförhållande, som bör rättas. Utskottet säger i försiktigare ordalag hvad reservanterna säga i mer bestämd form, men i sak äro vi därom fullständigt eniga, att hvad som nu ej finnes af samarbete bör dittomma, därför att det är af högsta intresse såväl för försvaret själf som ej minst för landets förmåga att bära kostnaderna.

I själfva verket befinner sig utskottet därvidlag helt och hållet på samma ståndpunkt som den kommitté, hvilken tillsattes år 1894, som hade till uppgift att undersöka, huruvida landt- och sjöförsvarets högsta ledning kunde och borde sammanslås — en

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)*

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)

kommitté, hvilkens arbete praktiskt resulterade i att hittills (såvidt jag vet) ingenting gjorts åt den saken, men närmast i alla fall gaf upphof till ett förslag om att denna sammanslagning både kunde och borde äga rum. Kommittén påpekar, att staberna borde samarbeta, och den påpekar, att gemensamma öfningar borde hållas — något, som icke sker! — och, det ej minst betecknande, mot den invändning, som kanske skulle komma att göras, att sådant samarbete ändå kunde äga rum utan någon sammanslagning, påpekar den, att *erfarenhetens vittnesbörd* är det, att ingen gemensam planläggning kommer till stånd, utan att något afgörande steg tages i detta fall. Denna kommittés arbete har emellertid, som sagdt, ej resulterat i något annat än ett nytt aktstycke, som ligger på hyllorna och som därifrån ej torde hämtas ned med det första, så länge vederbörande finna det bekvämt att fortgå på den gamla vägen.

Att detta missförhållande, som konstaterades redan på 1880-talet och som klart skönjes bakom det kommittésvar jag nyss relaterade, att detta missförhållande ännu fortfar, däraf fick man också ett starkt intryck vid de samtal, som inom utskottet fördes mellan utskottsledamöter och ett par representanter för generalstaben och flottans stab. Det framstod där alldeles klart och tydligt, att ingen gemensam organisation existerar för dylikt samarbete, att ingen sorts instruktion finns, hvarefter det skall ske, utan att om det sker emellanåt på grund af någon särskild anledning, är det mer tillfälligt, sporadiskt, utan att det betryggar denna konstanta samverkan, som dock borde betryggas.

Alltså torde det vara tämligen odisputabelt för den, som vill se klart i dessa saker, att här behöfs verkligen en förändring. Och eftersom, enligt den naturliga tröghetens lag, det ej sker förändringar utan påstötning, torde också däraf böra framgå, att när nu ett initiativ tagits inom Riksdagen, hvilket kan tjänstgöra som sådan påstötning, skulle Andra Kammaren handla klokt, ifall den låte detta initiativ gå vidare. Kammaren bör alltså stöta på vederbörande om, att det ej är väl ställt, såsom det för närvarande är ordnad, utan att samarbetet mellan försvarets olika grenar bör i försvarets eget intresse och med hänsyn till kostnaderna blifva på annat sätt utveckladt, än för närvarande är fallet.

Jag nämnde försvarskostnaderna. Det är en sida af saken, som naturligtvis är högst viktig och som särskildt den ene af motionärerna, herr Carlheim-Gyllensköld, lagt hufvudvikten på. Han har i motiveringen till sin motion framhållit, att vi ha skridit öfver de beräknade höjningarna ganska ansenligt, samt att de skattekällor, som det talades om i 1901 års s. k. finansplan, redan till största delen äro förbrukade, trots att vi ännu befinna oss så långt från härordningens fullständiga genomförande.

Jag har tagit mig före att något närmare se efter, huru vår försvarsbudget tagit sig ut under de senaste 5 åren. Man får därvid en sammanställning, som vittnar om att vi här stå inför ett farligt förhållande, som det är alla skäl att Riksdagen allvarligt behjärtar. 4:e hufvudtiteln slutade år 1900 på 33,9 millioner kronor — jag har rundat af summorna — 1901 på 36,7 millioner, 1902 på 46,3, 1903 på 51,4, 1904 skulle man enligt regeringens förslag vara uppe i 56,7 millioner; således sedan 1901, på dessa tre sista år, en ökning af jämt 20 millioner kronor på 4:e hufvudtiteln. Nog minnas de af herrarna som voro med vid 1901 års riksdag — och äfven andra minnas det kanske — hurusom det då lofvades, att utgifterna för det *fullständiga* genomförandet af den nya härordningen skulle stanna vid något öfver 22 millioner kronor. 23 $\frac{1}{2}$ millioner var det som behöfde beräknas i nya skatter, därför att grundskatterna skulle gå bort, men något öfver 22 millioner var den egentliga ökningen i försvarsutgifterna. Redan nu belöper sig likväl ökningen på fjärde hufvudtiteln till 20 millioner kronor!

Invänder man nu häremot, att här är medräknadt såväl ordinarie som extra ordinarie utgifter, kan man lätt se, huru därmed förhåller sig. År 1901 uppgingo de ordinarie utgifterna på 4:e hufvudtiteln till 28,2 millioner kronor, 1904 uppgå de till 42,4 millioner; således en ökning på öfver 14 millioner kronor.

Ser man därjämte, som man bör, på ökningen af flottans ordinarie utgifter — således den som är oberoende af tillfälliga och växlande anslag till ny fartygsmateriel — finner man för motsvarande år en ökning från 8,7 millioner till 12,8 millioner; alltså en totalökning af de ordinarie militärutgifterna, de som ej ha med de extra och tillfälliga sakerna att skaffa, på 18,3 millioner kronor sedan år 1901.

Därmed bör man rättvisligen sammanställa hvad som yttrades år 1901 af försvars- och finansministrarne. Särskildt finansministern framhöll, att ökningen på ordinarie utgiftsstat skulle utgöra till år 1912 22,3 millioner, och han klagade öfver att det bekymmersamma och betänkliga vore att, tyvärr, skulle af detta behöfvas redan år 1907 16,5 millioner kr.! Nu, redan år 1904, äro vi således i det närmaste 2 millioner *öfver* hvad som ansågs skola vara erforderligt på *ordinarie* stat för år 1907!

Inför sådana siffror måste man säga sig, att här drifves i alla fall med Riksdagen ett spel, som ej kan försvaras af dem, som alltför systematiskt göra sig därtill skyldiga. Det framlägges planer och beräkningar, och sedan öfverskridas de till den enorma grad, som här visats. Det finns ej heller någon den ringaste förhoppning, att dessa belopp skola minskas för framtiden, utan man har all anledning antaga, att om ingen regel skjutes för, fortgår det på samma sätt utan att man kan däråt göra någonting, så länge blott hvarje anslag för sig pröfvas och

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

det om hvarje sak heter, att den är oundgängligen nödvändig och att, när vi nu fått det och det, måste vi ovillkorligen ha det och det för att det förra skall vara till nytta o. s. v., — alla dessa argumentationer, som vi så väl känna till från 4:e och 5:e hufvudtitlarnas behandling.

(Forts.)

Vid jämförelse med dessa siffror för de *ordinarie* utgifternas ökning tar det sig onekligen dubbelt besynnerligt ut, att chefen för generalstaben kunnat hänvisa såsom tröstegrund för oss till de nuvarande under öfvergångstiden rätt stora extra ordinarie utgifterna. Detta har ju ej med denna sak att skaffa. Den ordinarie summan är vida större redan nu än hvad man lofvat att den skulle blifva år 1907, det är ett faktum, som jag ber att få understryka på det allra kraftigaste. Det hjälper således ej att skylla på kasernbyggnaderna, de höra icke hit; när de blifva färdiga, fruktar jag för resten, att man nog finner på andra extra ordinarie utgiftsposter, som äfven de då hetas vara nödvändiga och oundvikliga.

Slutresultatet af denna framställning blir det — som också redan 1901 af dem, som då motsatte sig den det året antagna härordningen, på det kraftigaste framhölls — att dessa kostnadsberäkningar äro otillförlitliga, i det de komma att blifva vida högre än man sagt. Man kan då fråga, om landet står ut med dessa ökade kostnader, när man samtidigt naturligtvis måste sörja för ett proportionellt hänsynstagande till alla andra kraf, i detta sammanhang särskildt till de militära krafven för andra försvarsgrenar. Detta är en högst bekymmersam fråga, som Riksdagen kommer att ställas inför, och jag tror, att det är bäst, att man ser den klart i ansiktet och det ju förr dess bättre. Äfven om vi afvisa den i år, skall den i alla fall tvinga sig fram, därom kan man vara öfvertygad, och den skall komma åter och komma åter, ända till dess att ett tillfredsställande svar gifvits å densamma.

Sammanställer man — såsom redan herr Carlheim-Gyllensköld gjort — med denna situation det märkliga svaret på frågan n:o 4, där generalstaben på det bestämdaste förklarar: »I den mån landets tillgångar och hjälpkällor ökas, måste försvarsplanen ställa allt större kraf på desamma — — —», d. v. s. det är icke någon förhoppning, att det skall blifva något afstannande i försvarskostnadernas ökning, utan i stället, om det visar sig någon uppblomstring på något håll i landet och där möjligen samlas någon nationell rikedom, skola de militära krafven genast vara framme och ha sitt med för egen del, och detta i obegränsad utsträckning — sammanställer man, säger jag, detta med den nuvarande situationen, kunna vi icke annat än protestera mot ett dylikt system.

Det af generalstabens svar, som tagit tid, har naturligtvis varit de statistiska utredningar, som generalstaben lämnat. Trots

det att det dröjde, innan de kommo, torde de dock efter mitt förmenande icke vara alldeles gagnlöst afgifna, om också icke resultatet genast framgår. Generalstaben har där ingått på en kritik öfver den uppseendeväckande tabell angående kostnaderna för försvaret, jämförda med budgetens storlek, för Sverige och andra länder, som af motionären anförts i motionen och som sedan gått genom pressen. Det framhålles af chefen för generalstaben, att en dylik tabell icke är riktigt tillförlitlig, utan af olika anledningar behäftad med åtskilliga brister. Men de siffror, som han själf i stället meddelar, äro sannerligen icke mera ägnade att lugna.

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*
(Forts.)

Han hänvisar till de utgifter per capita för krigsväsendet, som de olika länderna underkasta sig, och af siffrorna, som anföras i det afseendet, framgår, att Sverige kommer närmast i ordningen efter Frankrike och Tyskland och långt ofvanför de andra länderna, Holland, Norge, Italien, Danmark, Spanien, Schweiz och Belgien, med hvilka ur olika synpunkter en jämförelse skulle kunna göras. Sverige står icke så långt ofvanför Holland, men det är att märka, att Holland har haft långvariga kolonialkrig och alltjämt är en stor kolonialmakt. Norge har också lyckats komma upp till en relativt hög utgiftssiffra för försvaret, men där är man också fullt på det klara med, att det icke duger att fortsätta på samma sätt som hittills, utan att man måste inskränka sina rustningar, som haft sina alldeles speciella och, som man får hoppas, öfvergående orsaker. Sätter man in i den tabell, som jag tillåtit mig anförda i min reservation, den siffra, som skulle vara den riktiga för Sverige, icke för år 1903, utan för år 1904, enligt Kungl. Maj:ts förslag, komma vi i själfva verket upp till samma utgiftssumma per capita som Tyskland och litet till. Just därför att dessa siffror äro af officiell beskaffenhet, anförda för att tjäna som en motvikt till en allt för pessimistisk uppfattning om vårt försvars dyrbarhet, kan man tydligt se, huru svårt det är ställt för oss för närvarande och huru som vi lyckats komma till ett försvar, hvars dyrbarhet verkligen icke de andra länderna ha något skäl att afundas oss.

Mot motionärernas framställning har utskottet egentligen icke mycket att invända. Utskottet medgifver till fullo, att den orande ökningen af militärbördorna är ägnad att ingifva — som orden falla sig — »allvarliga bekymmer». Det finnes icke i den punkten någon principiell skiljaktighet mellan utskottets majoritet och reservanterna, utan det är först sedan, när det gäller konsekvensen dels af den konstaterade bristen på samarbete mellan armén och flottan, dels af de uppskrufvade militärutgifterna, hvilka äro ägnade att ingifva dessa allvarliga bekymmer, som skiljaktighet uppstår. Utskottet anser som konsekvens af sina bekymmer, att man bör härvidlag göra ingenting, utan hemställer, att motionerna icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda,

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

medan däremot reservanterna anse, att något bör göras, om de också tänka sig olika sätt därför.

Herr Carlheim-Gyllensköld yrkade — om jag rätt uppfattade honom — bifall till sin motion, som går ut på tillsättandet af en stor kommitté för utredning af hithörande förhållanden och särskildt för att tillse, om och på hvad sätt besparingar på detta område kunde göras.

(Forts.)

Jag får för min del säga, att ehuru jag nog tror, att utvecklingen skall drifva oss därhän i den mån som dessa fakta, hvilka motionären påpekat och utskottet ytterligare skaffat fram, blifva klara för nationen, äro vi dock icke ännu framme vid den punkten. Men vi skulle i alla fall kunna göra något redan nu i rätt riktning. Vi skulle nämligen, som jag föreslagit i min reservation, skrifva till Kungl. Maj:t och anhålla, »att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huru ett systematiskt och permanent samarbete lämpligen må kunna bringas till stånd mellan försvarsväsendets olika hufvudgrenar, hären och flottan, i syfte dels att betrygga verklig planmässighet vid ordnandet af landets försvar i dess helhet, dels att söka vinna någon garanti för att utgifterna till armén, flottan och det fasta försvaret icke i följd af ensidiga omsorger om än det ena, än det andra försvarsmedlet så öfverskrida hvad som inför Riksdagen vid en viss organisationsplans antagande angifvits, att totalkostnaden för militärväsendet uppdrifves till en för landets materiella och kulturella utveckling ruinerande höjd; äfvensom till Riksdagen inkomma med de framställningar, till hvilka en sådan utredning må föranleda».

Om Andra Kammaren antager detta mitt skrifvelseförslag, handlar Andra Kammaren i själfva verket i öfverensstämmelse med sina bästa traditioner i dessa spörsmål. Det har här i kammaren alltid förefunnits en tendens att söka hålla militärutgifterna inom rimliga gränser. Vi befinna oss nu i ett skede, där det tydligen visar sig, att dessa utgifter hota att springa upp till belopp, som kunna blifva rent af ruinerande för landet. Om vi se på vår emigrationsstatistik och om vi se på förhållandena litet hvarstans rundt om i landet, finna vi, att läget sannerligen icke är sådant, att man kan visa tillbaka dessa framställningar, som här gjorts af motionärerna i syfte att få nu omhandlade frågor allvarligt pröfvade.

Jag ber därför för min del, herr talman, att få yrka bifall till min reservation, i förhoppning att de där gjorda uttalandena, äfven om de icke gå vidare i år, till följd af omständigheterna, ändock måtte blifva ett memento till vederbörande och visa, att Andra Kammaren har blicken fäst på de här nu påpekade missförhållandena och för sin del är fast besluten att göra hvad den kan, för att härvidlag få en rättelse till stånd.

Med herr Branting förenade sig herrar *Fredholm, Broomé* i Bårslöf, *Thylander, Berg* i Göteborg, *Kvarnzelius, Larsson* i Västerås, *Thorsson, Persson* i Malmö, *Ohlsson* i Halmstad, *Forsberg, Hörnstén, Matsson, Jansson* i Edsbacken och *Byström*.

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*

(Forts.)

Herr Roos: Om herrarne under den spänning, som föregått beslutet i Gellivare-frågan, haft tid att genomläsa nu föreliggande betänkande — hvilket det nog torde finnas anledning att betvifla — ha herrarne märkt, att utskottsmajoriteten i allt väsentligt gifvit motionärerna rätt. Dessa ha utgått från två synpunkter, från hvilka de hämtat motiv för sin framställning, hvilken går ut på att för det första åstadkomma bättre samarbete mellan de olika försvarsgrenarna och för det andra åstadkomma större sparsamhet.

Utskottet har i fråga om detta ökade samarbete yttrat — jag tillåter mig uppläsa det — »Huruvida detta samarbete ägt rum i den omfattning, som kräfves, är en sak, som utskottet icke är i tillfälle att bedöma. Utskottet vill därför, och då motionärerna icke gjort någon hemställan i förevarande hänseende, inskränka sig till ett betonande af növändigheten däraf, att det samarbete mellan de olika grenarna af försvaret, som nu äger rum, må fullföljas och i den mån sådant kan och bör ske, ytterligare utvecklas.» Herr Branting sade också, att utskottet icke kunnat sluta sina ögon för det berättigade i krafven på en dylik samverkan. Majoriteten inom utskottet och reservanterna äro alltså ense i detta hänseende. Klämman i motionären herr Carlheim-Gyllenskölds framställning går endast ut på tillsättande af en kommitté för åstadkommande i vissa afseenden af ökad sparsamhet. Där talas alltså icke något om samarbete. Det enda, som utskottet beträffande den saken kunnat göra, har varit, att välvilligt uttala sig om herr Carlheim-Gyllenskölds framställning i berörda hänseende.

En af reservanterna har i sammanhang med talet om samarbete äfven talat om det ombyte af försvarsplaner, som ägt rum i vårt land, i det att vi en tid hade en centralförsvarsplan, som vi sedan lämnat för att öfvergå till en mera periferisk plan, utan att reservanten kunnat uppsåra, när en sådan öfvergång skett. Jag tror icke, att man kan ålägga Kungl. Maj:t att i Svensk författningssamling kungöra, när en försvarsplan ändras.

Detta om det ökade samarbete, som man vill ha till stånd mellan de olika försvarsgrenarna.

Hufvudmotivet i motionärens framställning är att åstadkomma större sparsamhet i fråga om utgifterna för försvaret. Äfven i det hänseendet har motionären fått understöd af utskottet, som uttalat sina allvarliga bekymmer öfver den höjd, hvartill utgifterna för försvarsväsendet ha stigit. Men när motionären kommer till klämman i sin motion — och den måste väl anses vara motionens kärna, hvad som än står i motivering

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)*

— yrkar han, att Riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t att genom en kommitté, på visst sätt sammansatt, låta utreda huru stor landtarmé med beväpning, flotta med kanoner och fästningar med besättningar och bestyckning, samt statsverkets behof af tillskott till den militära pensioneringen, Sverige får för en alternativ kostnad af 75 millioner kronor och för 80 millioner. Anse herrarne verkligen, att utskottet kunnat tillstyrka aflåtandet af en skrifvelse, som går ut på tillsättandet af en dylik kommitté? Skulle äfven de af herrarne, som nyss instämde i herr Brantings anförande, kunna vilja vara med om att skrifva till Kungl. Maj:t och ställa denna räkneuppgift till Kungl. Maj:t: Var god och säg oss, huru stort försvar få vi för 75 millioner kronor och huru stort för 80 millioner? Det enda förnuftiga svaret på en sådan fråga vore naturligtvis att säga: Under förutsättning, att de pris, som under år 1903 gällt för diverse förnödenhetsartiklar, för kläder, för mat, för dagsverken och för allt, som behöfs för uppförande af byggnader och för byggande af fartyg, komma att blifva desamma, då kunna vi få ett försvar grundadt på så och så många regementen, med ungefär 30,000 värnpliktige, med så och så många dagars öfning, så och så många fartyg med en så och så stor fartygsbesättning, som öfvats så och så många dagar, men om dessa förutsättningar icke stå sig, blir resultatet naturligtvis ett annat. — Hvad nytta skulle Riksdagen ha af en dylik kommittéutredning? Kan man verkligen vilja begära en kanske ganska dyrbar kommitté för att erhålla ett så magert resultat, som den gifvetvis skulle lämna?

Då utskottet förhållit sig ytterst välvilligt med afseende å motionärens motivering och önskemål, hvilka utskottet trott vara mycket behjärtansvärda, hade vi inom utskottet tänkt, att motionären kunnat låta sig därmed åtnöja.

Då man åtager sig att framföra så stora kraf, som det här gäller, stora och berättigade kraf på ett större samarbete mellan de olika försvarsgrenarna och kraf på sparsamhet i utgifterna för försvaret, hvilka intaga en så oerhörd plats i budgeten, då man åtager sig att framföra så ytterst viktiga reformkraf, har kamraren äfven berättigade anspråk att fordra, att den, som framställer dessa kraf, skall komma med ett praktiskt och syftet befrämjande förslag, hvilket motionärens ingalunda är.

Herr Carlheim-Gyllensköld eller, tror jag, herr Wallenberg yttrade, att utskottet icke syntes kunna angifva det sätt, hvarpå denna fråga skulle ordnas. Jag tror, att det i första hand är en begäran, som man kan framställa hos motionären, att han skall komma med ett förnuftigt förslag till ordnande af en fråga, som han tagit om hand. Utskottet har därför sagt, att förslaget icke är lämpligt, men att det ligger utom utskottets befogenhet att komma med ett annat förslag.

Herr Branting kom, sedan utskottet redan fattat sitt beslut

och sedan betänkandet var justeradt, med ett förslag, men då kunde utskottet icke taga detta i öfvervägande, synnerligast som, så vidt utskottet kunnat fatta det, detta förslag gick utöfver motionernas ram; och jag tror att motionären, herr Carlheim-Gyllensköld, har samma uppfattning, då han icke gick in på herr Brantings förslag.

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*

(Forts.)

Motionären, herr Carlheim-Gyllensköld, yttrade vidare, att han icke trott, att Riksdagen skulle bifalla hans motion — han trodde, att Riksdagen skulle ha så pass mycket lugn och besinning — men han trodde att utskottet skulle tillstyrka densamma. Jag ber å utskottets vägnar få tacka för den komplimangen.

Herr talman, jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Österberg: Herr talman! Det har sagts, att denna fråga är en mycket allvarlig fråga, och jag tror, att alla Riksdagens ledamöter äro ense med mig om att det är en mycket allvarlig fråga, och att det är beklagligt, att denna allvarliga fråga skall komma till Riksdagens behandling just i sista minuten. Det är också märkligt, att denna fråga två år efter sedan den stora försvarsplanen af Riksdagen beslutats, kommer upp. Det visar väl om något, att denna försvarsplan icke var så synnerligen förnuftig.

Den ärade utskottsledamoten, som skulle försvara utskottets betänkande, sade, att hufvudmotionären icke hade framlagt något förnuftigt förslag. Men jag ber då att få fråga, huruvida icke den beskyllningen mot honom är orättvis, därför att motionären vill, att vi skola söka grunda vårt försvar på den kostnadsberäkning, som militärerna uppgjorde 1901. Då beräknades, att för en kostnad af omkring 80 millioner kronor skulle vårt försvar kunna organiseras så, att det blefve fullt stridsdugligt och effektivt år 1912. Är då icke förnuftigt, att motionären kommer med sitt förslag och säger: »låt oss se till, att Kungl. Maj:t får i uppdrag att bestyra om, att vi få försvaret organiseradt enligt den en gång uppgjorda kostnadsberäkningen, så att vi icke redan 1904 komma upp till den för 1912 beräknade kostnaden.»

Svenska folket öfver allt i bygderna har med bekymmer — det torde Riksdagens ledamöter mycket väl känna till — motsett den nya härordningen. Massor af folk emigrera bort ifrån vårt land, och de, som stanna kvar, äro icke alls förtjusta i värnpliktsöfningarna, utan tvärtom. Den stora massan af skattdragande motse med bekymmer den för hvarje år växande budgeten, de motse med bekymmer, att brorslotten af budgeten går till militära ändamål. De motse också med bekymmer, att för hvarje år, som kommer, den växande militärbudgeten icke får betraktas såsom ett slut på krafven, utan att det alltid vid äskandet af anslag för militära ändamål heter: »vi behöfva mera

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*

(Forts.)

pengar, ty vårt försvar är icke fullt organiseradt, utan, för så vidt vi skola ha ringaste utsikt att vid ett eventuellt krig med en granne kunna försvara oss, måste vi ha en ännu kraftigare organisation; vi måste ta än djupare i folkets fickor efter millioner, vi måste kräfva ytterligare utsträckning af öfningstiden.» Det är icke nu mer än två månader sedan öfverste Tingsten vid en intervju, som han själf justerat och således godkänt, förklarade, att den ett-åriga värnplikten måste vi förr eller senare ha, bara vi kommit så långt att det finnes någon möjlighet att pressa den igenom. Således ha vi icke fått någon slutgiltig organisationsplan för landtförsvaret, och då är att märka, att under diskussionen från alla håll och kanter påvisats, att sjöförsvaret icke är organiseradt så, att det motsvarar de kraf, vi böra ställa på detsamma, detta synnerligast därför, att sjöförsvaret, för så vidt man icke är alldeles betagen i landtförsvaret, måste erkännas vara det viktigaste för vårt land. När man vet, att mer än $\frac{3}{4}$ af vårt lands gränser utgöras af kust — jag räknar icke gränsen mot Norge med, är det själfallet, att vårt försvars hufvudtyngdpunkt måste ligga på sjöförsvarets område, och icke på landtförsvarets; och det är också själfallet, att förutsättningen för att hufvudvikten skulle läggas på sjöförsvaret naturligtvis är, att man gjorde sig mödan att utarbetea en ordentlig försvarsplan.

Men när 1901 framlades förslag till försvarsplan, så afsåg denna försvarsplan, som herrarne nog veta, endast landtförsvaret. Man tänkte som så: »har det lyckats oss att frampressa detta, skola vi snarast möjligt nog också lyckas frampressa åtskilliga millioner för sjöförsvaret i den mån målsmännen för sjöförsvaret kunna göra sig gällande.»

Detta sätt att ständigt föra Riksdagen på sidan om själfva hufvudfrågan: ett i dess helhet ordnad försvar, detta sätt att för Riksdagen framlägga en finansplan, som icke håller i två år, detta sätt att försöka gå på undan för undan med att pressa folket med dryga omkostnader för militärväsendet, för med konsekvens dithän, att de unga krafter, som finnas i detta land, ge sig i väg till Amerika, och de, som stanna kvar, de bära försvaret med största motvillighet för att icke tala om att det är med största bekymmer. Om det svenska folket finge fritt uttala sin mening och ägde kraft att ge eftertryck åt sin mening, skulle helt säkert svenska folket tala på ett sätt, som skulle lära vederbörande att icke komma fram med militära organisationsplaner, hvilka två år efter sedan de blifvit genomförda föra dit hän, att gamla, allvarliga män med bekymmer träda fram för Riksdagen med förslag, huru man skall kunna ordna försvaret inom ramen af de kostnadsberäkningar, militärerna själfva uppgjort. Och då har utskottet icke vågat gå längre än till det uttalandet, att man med bekymmer måste motse framtiden, och alla, som här yttrat

sig i denna fråga, måste också påpeka, att det är med bekymmer svenska folket motser framtiden.

I början af detta århundrade uppväxte det här i landet på grund af förhållandena utomkring en liflig försvarsrörelse bland de djupa leden, det frivilliga skytteväsendet, som vann stor utbredning, och folket slöt sig med entusiasm till de frivilliga skytteföreningarna.

Det är alldeles gifvet, att för så vidt man haft blick för det förnuftiga uti att låta folket få en känsla af att det med sin egen entusiasm skulle bära upp försvaret, hade man naturligtvis sökt uppmuntra det frivilliga skytteväsendet. Man skall då kanske invända det, att det ha vi gjort, ty Riksdagen ökar år efter år anslaget till det frivilliga skytteväsendet. Det är sant, det frivilliga skytteväsendet åtnjuter numera ett statsanslag af 500,000 kronor. Men hvad tro herrarne det skall resultera uti? Jo däruti, att, i den mån utgifterna för det organiserade militärväsendet växa med svindlande fart, man själfallet måste ta i betraktande, huru man samtidigt skall kunna få utgifterna för det frivilliga skytteväsendet att löpa jämsides därmed. Jag tror icke detta är möjligt; och dessutom kommer det en dag, och den är snart inne, då de, som för två eller tre år sedan med entusiasm omfattade det frivilliga skytteväsendet, småningom draga sig ifrån detsamma. De resonera som så: »skola vi offra tid och pengar för det frivilliga skytteväsendet under det samtidigt allt flere och flere millioner afpressas oss för det organiserade försvarsväsendet och allt flere och flere öfningsdagar påläggas de värnpliktige. Nej, säga de, det göra vi icke, ty vi äro inne på tvångsmilitarismen, och den står ett litet land, som har att försvara sig mot öfvermäktiga fiender, icke ut med.»

Denna fråga är så allvarlig, att det hade varit önskligt, att en hvar riksdagsman haft tillfälle att uttala sin mening i detta fall. Men jag ber att få vädja till eder, att ni, när ni komma hem till edra bygder, gören er underrättade om den verkliga folkströmningen. Och, om så sker, är jag öfvertygad om, mina herrar, att, när vi träffas nästa riksdag, ni skolen föra med eder en sådan uppfattning, att ni skolen vara benägna att följa dem, som önska, att ifrån Riksdagens sida måtte uppställas den fordran, att åtgärder vidtagas, hvarigenom militärutgifterna begränsas. Det är den första fordran, den andra är, att den militära organisationen måtte undergå de väsentliga förändringar, som måste vidtagas, för att den skall kunna motsvara de kraf, som vi ha rätt att ställa på ett folkförsvar, så att icke försvaret organiseras så, att det blir en kopia af stormakternas försvarsväsende, hvilket svenska folket faktiskt icke mäktar bära upp. Dessutom skulle Riksdagen framhålla nödvändigheten af att se till att vi få det väsentliga af vårt försvarsväsende, nämligen sjöförsvaret, ordnad

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*
(Forts.)

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*

(Forts.)

så, att, om det skulle gälla en kollision med främmande makter, vi icke stå utan tillräckliga försvarsmedel att skydda oss med.

Det är gifvet, herr talman, att jag på sätt och vis icke riktigt kan sympatisera med någondera bland de afgifna reservationerna, och jag skall icke här ingå på någon djupare utredning af hvarför jag icke det kan göra. Jag tror, kort sagdt, att herr Carlheim-Gyllenskölds reservation i vissa afseenden måhända skulle lämpa sig som framställning ifrån Riksdagens sida, men att i andra afseenden däremot nog herr Brantings reservation torde lämpa sig bättre, därför att han däri icke framställer några direkta önskemål, utan det är mera i sväfvande ordalag, så att säga, som han begär, att Kungl. Maj:t skall försöka göra någonting för att tillmötesgå Riksdagens önskingar i afseende på hvad den vill ha i saken åtgjort.

På grund häraf, och då jag tror, att Andra Kammaren skall vara benägen att ge uttryck åt sin uppfattning rörande dessa bekymmersamma förhållanden, som utskottet säger, skall jag för min personliga del be att få instämma i herr Brantings reservation.

Herr Carlheim-Gyllensköld: Herr talman! Den ärade talaren på blekingebänken talade om att försvarsplanen icke står i Svensk författningssamling; måhända har han då förbisett, att försvarsplanen själfallet är hemlig. Men detta hindrar icke, att generalstaben, på fråga om en försvarsplan finnes, kan svara ja eller nej. Om den svarar ja, så finnes en sådan försvarsplan, den blott tillägger, att den är hemlig. Finnes den icke, svarar den nej. Men nu har generalstaben svarat ingendera delen.

Hvad beträffar, att det icke skulle vara ett förnuftigt förslag, som i min »kläm» framställes, så ber jag att få säga, att den, som icke vill märka ord, bör inse, att det förnuftiga ligger i förslaget om en kommitté. Kommittén skall utreda hvad som är förnuftigt och icke förnuftigt, om det är förnuftigt eller icke att vi offra mera pengar än vi ha råd till på försvaret. Därmed må nu vara huru det vill, ehuru jag nog skulle kunna påvisa mångfaldiga analoga fall, då myndigheterna, till exempel vid granskning af en koncession, just taga kostnadsfrågan eller penningtillgången till utgångspunkt och som hufvudsak.

På grund af att de, som icke vilja ta motionen, måhända hellre ta herr Brantings reservation, skall jag, under förutsättning att herr talmannen framställer proposition på herr Brantings reservation, be att få återtaga mitt yrkande om bifall till min reservation.

Herr Wavrinsky i Stockholm: Jag begärde ordet, då den ärade motionären, herr Carlheim-Gyllensköld, sade, att försvarsplanen vore hemlig. Jag har hört samma svar gifvas här i kam-

maren till den förre representanten för Östersund, när han under debatten om befästningskommitténs utlåtande vände sig till hans excellens herr statsministern med en begäran i ungefär samma syfte som motionären. Hans excellens svarade, att försvarsplanen finnes, men den är hemlig. Jag undrar, huruvida icke härvidlag föreligger någon begreppsförväxling. Mobiliseringsplanen är hemlig, men det är väl icke om mobiliseringsplanen, som motionärens framställning rör sig. Med försvarsplan synas motionärerna och reservanten mena något helt annat, nämligen afvägning af försvarskrafterna mellan försvarsväsendets olika hufvudgrenar, deras öfning och utrustning för krigets ändamål, men icke det sätt, hvarpå dessa vid eventuellt krig i sina detaljer, vid valet af uppmarschlinjer och försvarspunkter etc. skola användas. Jag tror således, att det kan vara skäl att skilja hvad motionären här kallar försvarsplan från hvad man menar med mobiliseringsplan.

Jag ber att, i sammanhang härmed och i anslutning till hvad förut här yttrats, få betona, huru ytterligt viktigt det är, att våra olika försvarsgrenar utvecklas under samverkan mellan de ledande krafterna för hvarje särskild gren och under beräkning af till hvilket mål vi med dem hvar för sig och samfällt skola komma. Hvertill skall det tjäna att öfva massan af vårt folk för krigets ändamål, om vi, ifall krig bryter ut, icke ha det befäl eller den utrustning, som är behöflig. Huru väl minnas vi icke alla Frankrikes krig med Tyskland åren 1870—71. Den franska krigsministerns stolta ord: »det fattas icke en knapp i den franska armén. — Vi äro färdiga att gå till Berlin!» Och det franska folket ropade: »till Berlin, till Berlin!» Men hur gick det? Det var en ömklig syn att se den franska hären tåga mot gränsen. Och detta därför att dess försvarsväsende befann sig i en så dålig ordning, så mycket sämre än man väntat.

Och huru skall detta gå, om vi planlöst och ensidigt fortsätta att utveckla vårt försvarsväsende i ena eller andra riktningen, utan att se till, om det blir något helt af detta? Få vi icke lof att etablera den grundsatsen i fråga om vårt lands försvar: »litet, men godt», och att i mån af vår ekonomiska bärkraft utveckla det nuvarande försvaret så systematiskt och fullkomligt som möjligt? Detta är alldeles nödvändigt. Och jag kan icke förstå annat, än att Riksdagens både försvars- och sparsamhetsvänner borde kunna ena sig om denna hufvudfråga för vårt försvar.

Jag ber vidare att få rikta uppmärksamheten på ett annat förhållande. Om herrarne under en längre följd af år haft tillfälle att taga del af de uppgifter, som vid fälttjänstöfningarna gifvits vår armé att lösa, hafva herrarne kunnat finna, att i regel med mycket få undantag — ett på sista tiden har jag särskildt med glädje lagt märke till — förutsättningarna för striden

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)

varit, att en fiende landstigit där och där, gått fram så och så långt och intagit den och den ställning i afsikt att därifrån rycka fram vidare. En fientlig här antages således redan hafva trängt in i landet. Men ställer icke hvar och en den frågan för sig: är det icke arméns och flottans första uppgift att söka *hindra* en fiende från att landstiga och rycka in i landet? Det vore, synes mig, den *förnämsta* uppgift, hvarför landets försvarskrafter borde öfvas. Men något sådant förekommer icke, åtminstone endast undantagsvis. Och hvarför? Jo därför, att det här i landet är planlöst ordnad med afseende å försvarsväsendet och ej finnes någon intim samverkan mellan dess olika grenar.

Jag kan icke finna, att herr Branting affattat sin reservation i några sväfvande ordalag. Jag kan ej heller finna, att den går utanför motionens rämärken. Den ärade talare från utskottet, som nyss hade ordet, förklarade visserligen, att det syntes utskottet, att den gjorde det, men i hvilket afseende detta skulle vara fallet, sade han icke. Jag har emellertid ännu en gång genomläst ifrågavarande reservation. Och jag kan icke se, att den innebär något annat än det, hvori samme talare sade, att utskottet för sin del lifligt instämt med motionärerna, nämligen att det behöfs *samarbete* mellan försvarets olika grenar och kontroll öfver att *nödig sparsamhet* iakttages med afseende på de anslag, som önskas af Riksdagen för försvarets utveckling *efter väl afvägd plan*.

På det lifligaste öfvertygad om att detta är en af de allra viktigaste frågor, vi haft att behandla vid denna riksdag, ehuru kanske få af Riksdagens ledamöter kunna göra sig en rätt föreställning därom nu, då kappsäckarne stå packade, skall jag, herr talman, be att såsom en opinionsyttring få yrka bifall till herr Brantings reservation.

Herr *Larsson* i Lund instämde häruti.

Herr Centerwall: Herr talman! Jag hade ingalunda ämnat yttra mig i denna fråga, helt enkelt af det skäl, att jag icke fullt förstår den här saken. Jag tillhör nämligen icke dem, som tro, att anden faller öfver dem, när de blifva riksdagsmän, så att de kunna begripa allting. Jag har för öfrigt ärligt sökt sätta mig in i föreliggande ärende, men det har nog varit för svårt för att göra det fullständigt. Och jag undrar, om icke de närvarande två tredjedelarna eller något öfver hälften af kammarrens ledamöter nu, när kappsäckarne stå packade och de ha så liten tid att tänka därpå, om icke äfven de få svårt att sätta sig in i frågans alla konsekvenser. Mig har det förefallit, som om de, hvilka på ett så värtaligt sätt försvarat reservanternas eller kanske snarare en reservants kläm, icke skulle hafva tänkt sig in i alla dessa konsekvenser.

Såsom här redan omnämnts, har utskottet på det allra lifligaste sätt omfattat den tanken, att något borde göras för att realisera den gamla planen att få till stånd samarbete mellan armé och flotta, mellan alla försvarsväsendets grenar. Och det har redan sagts — och kanske med rätta — att de svar, utskottet låtit inhämta från vederbörande i detta fall, icke lämna tydligt och klart besked, huruvida ett sådant samarbete för närvarande äger rum. Men jag hemställer till herrarne, om vi — om vi samtliga här äro tillräckligt inne i saken för att kunna bilda oss en fullständig föreställning om hvad som skall göras. Är det för resten så riktigt förståndigt, att, när Riksdagen nyligen — med knapp majoritet visserligen inom Andra Kammaren — antagit en ny härordning, nu börja rucka på denna härordning, att vilja ha en ny stor försvarskommitté och göra om alltsammans? Är det icke bättre, att det får töfva några år, innan man gör förändringar?

Jag medgifver visserligen, att kostnaderna för försvaret öfverstiga hvad som var beräknadt för två år sedan. Men finnes det då mycket i denna värld, som ej vid utförandet öfverstiger de därför beräknade kostnaderna? Är det ens möjligt att fullt exakt beräkna kostnaden för en så väldig affär på förhand? Det visar sig ju redan, när man bygger det minsta hus, att det svårigen låter sig göra. Och då fråga är om att bygga upp en stor försvarsplan för hela landet, grundad på nya principer, tänker jag, att det skall vara ännu svårare.

Jag vill emellertid erinra om de sympatier, som jag hyser för motionerna och äfven för herr Brantings reservation. Jag vill visserligen icke vara för påståelig, men jag tror dock icke, att vi skulle kunna vara med om att antaga herr Brantings kläm. Vore kammarens ordinarie grundlagstolkare här — jag såg honom här i förmiddags — så vet jag icke, hvad han skulle säga, men jag tror, att han skulle hafva något att anmärka mot det påståendet, att herr Brantings kläm faller inom ramen af de ursprungliga motionerna. Motionärerna föreslå en inskränkning i kostnaderna för försvaret så till vida, att man först skulle ställa upp den summa penningar, som kunde för ändamålet anvisas, och sedermera beräkna, hvilket försvar man härför kunde erhålla, hvilket förefaller mig vara omöjligt. Och vidare betona de vikten af samarbete mellan armén och flottan.

Herr Branting har visserligen i sin kläm tagit upp detta senare, ehuru något sväfvande, men kommer dock till ett helt annat resultat. Det heter nämligen där, att den begärda utredningen skulle afse, huru ett systematiskt och permanent samarbete måtte lämpligen kunna bringas till stånd mellan hären och flottan i syfte att bland annat vinna någon garanti för att totalkostnaden för militärväsendet icke uppdrifves till en för landets materiella och kulturella utveckling ruinerande höjd.

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.*
(Forts.)

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.

Man kan således säga, att det finnes ett visst släktttycke, en viss likhet mellan dessa båda uttalanden. Men de innehålla icke detsamma, de täcka ej hvarandra.

Hade jag haft en aning inom utskottet, att herr Branting skulle komma fram med denna kläm, så hade jag vänligt och ärligt bedt den ärade gentlemannen att väcka en särskild motion i kammaren med detta syfte. Det hade varit rätta vägen. Såsom saken nu ligger — jag gör visserligen icke anspråk på att vara någon tolkare af grundlagen, hvilken ju synes egentligen vara till för att tolkas olika — hade jag rådt honom att väcka motion i ämnet.

Hufvudsaken är att vi nu stå i riksdagens sista timme, så sent, att vi i förmiddags icke kunde fatta något positivt beslut, utan blott kunde komma till ett afslag på en af de viktigaste frågor, som vi förehaft på länge. Skulle vi då i riksdagens så att säga elfte timme fatta beslut om något, som i själfva verket är lika viktigt. Skillnaden är dock den, att det ena har Riksdagens mäktigaste utskott haft att behandla och det andra ett af Riksdagens minst mäktiga utskott haft att behandla.

Jag tror, att herrarne skulle kunna vara med om vår slutsats; vi ha icke haft något emot själfva saken, vi godkänna motionärernas principer, men vi vilja hafva litet uppskof. Jag tror, att vi skulle kunna vänta åtminstone till nästa år. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Branting: Herr talman! Den föregående ärade talaren, utskottets ordförande, började sitt anförande här liksom inom utskottet — jag anser det icke vara ogrannlaga att nämna detta — med att säga, att han icke förstod saken, och jag tror, att de, som nu följt hans anförande, icke skola jäfva hans omdöme i detta hänseende.

Den framställning, han gjorde, var den, att utskottet var ense med reservanterna därom, att något borde göras med anledning af de påpekade missförhållandena. Och så hafva reservanterna äfven fattat saken, att något borde göras. Utskottet har skrivit en motivering, som borde, synes det mig, hafva mynnat ut just i att något borde göras, men i stället har den mynnat ut i den af herrarne kända klämman, som går ut på att ingenting skall göras. Då förefaller det mig, som om det enda riktiga vore, att man i stället toge den reservation, hvarom här meningarna synas samla sig, därför att den icke upptager *hela* den tanke, som motionären Carlheim-Gyllensköld framkastat om fixering af en viss summa, utan försöker att på grund af utgångspunkten, att ett bättre samarbete må äga rum mellan de olika delarne af försvaret, taga fasta på detta i motionen och därifrån leda sig öfver till att från denna utgångspunkt komma till nödiga och önskvärda besparingar.

Det har gjorts gällande af herr Roos och herr Centerwall, att min kläm går utom motionens ram. Jag tror icke, att det förhåller sig så. Äfven jag beklagar, att herr Hedin icke är här, ty jag tror icke, att man a priori kan vara alldeles säker på, att han skulle gifva herr Centerwall rätt i hans framställning.

Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)

Men i alla fall förhåller det sig så att, äfven om man må tvista huruvida denna reservation ligger strängt *formellt* inom ramen för motionerna, som äro begränsade af deras yrkanden, deras klämmar, *logiskt*, i tanken, ligger den dock inom deras ram; därom tror jag icke, att man på allvar skall kunna tvista.

Det hufvudargument, som den siste ärade talaren använde, var för öfrigt det, att det vore en för stor fråga, för att man på rak arm skulle kunna yttra sig därom. Men, mina herrar, jag vädjar till litet hvar af eder, om icke detta är en fråga, som vi dock icke stå så främmande för, att vi komma hufvudstupa in på densamma som en nyhet. Detta, att här fattas planmässighet i samarbetet, det är erkänt och påpekadt från olika tider, det är ingen nyhet, det är ingenting, hvarom vi behöfva långa utredningar, innan vi våga uttala det, detta som vi alla känna.

Jag ber herr talman, att få vidhålla mitt yrkande om bifall till min reservation.

Öfverläggningen var härmed slutad. I enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, gaf herr talmannen propositioner dels på bifall till utskottets hemställan och dels på afslag därå och bifall i stället till den af herr Branting afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes likväl, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller fjärde tillfälliga utskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande n:o 44, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Branting afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 60 ja, men 82 nej; och hade kammaren alltså afslagit utskottets hemställan och bifallit den af herr Branting afgifna, vid utlåtandet fogade reservationen.

*Ang.
utredning
i fråga om
kostnaderna
för försvars-
väsendet m. m.
(Forts.)*

Detta beslut skulle jämlikt 63 § riksdagsordningen genom utdrag af protokollet delgifvas Första Kammaren.

§ 3.

Slutligen föredrogos hvart för sig och blefvo af kammaren godkända statsutskottets utlåtanden:

n:o 102, i anledning af dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde hufvudtiteln gjorda framställning om ändring af grunderna för tilldelande af understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, dels ock en i anledning af samma framställning väckt motion; och

n:o 104, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående tillgodogörandet af vissa magnesitfyndigheter å kronojord inom Kvikjocks kapellförsamling af Norrbottens län.

§ 4.

Till bordläggning anmäldes Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 45, med anledning af Första Kammarens beslut i fråga om skrifvelse till Konungen angående kristendomsundervisningen i folkskolorna; och

n:o 46, med anledning af Första Kammarens beslut om införande i reglementariska föreskrifter för Riksdagen af ett tillägg beträffande riksdagstrycket.

§ 5.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 118, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjette, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda framställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1903 åt en del tjänstemän och betjänte m. m.;

n:o 119, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande för år 1904 af anslag till utförande af provisoriska anordningar vid centralstationen och norra stationen i Stockholm m. m.;

n:o 120, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition om anvisande af medel till odlingslånefonden;

n:o 121, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt aflidne stationskarlen Anders Nilsons änka och barn;

n:o 122, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående en väganläggning inom Norrbottens län mellan Arvidjaurs kyrkstad och Muskusselet i Arvidjaurs socken;

n:o 123, angående de i 63 § regeringsformen föreskrifna kreditivsummor;

n:o 124, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående bildande af en lånefond för rederinäringens understödjande;

n:o 125, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af tre till indragna hospitalshemmanet Sund n:o 4 Södergård i Östergötlands län hörande lägenheter;

n:o 126, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af viss del af förra härads höfdingebostället Hammehög n:o 31 om $\frac{3}{8}$ mantal i Kristianstads län;

n:o 127, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af viss del af förra kronofogdebostället 1 mantal Fastarp n:o 3 Olof Larsgård i Hallands län;

n:o 128, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af till kungsladugården Wall n:is 1—4 i Gäfleborgs län hörande andel i vattenkraft m. m.; och

n:o 129, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af äganderätten till de Torsebro krutbruk tillhörande fastigheter.

Vidare anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 132, till Konungen, angående omreglering af rikets indelning i provinsialläkaredistrikt.

§ 6.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr A. A. Johansson i	Möllstorp	fr. o. m. den 19 maj till riksdagens slut,
» C. I. Carlsson i Norra	Smedstorp	» » 19 » » » » ,
» G. B. Hellman		» » 19 » » » » ,
» A. Olsson i Tyllered		» » 19 » » » » ,
» A. H. Hammarskjöld		» » 20 » » » » ,
» C. A. Danielsson		» » 19 » » » » ,

herr <i>A. P. Risberg</i>	fr. o. m. den 20 maj till riksdagens slut,
» <i>A. C. Gunnarsson</i>	» » 19 » » » » ,
» <i>J. W. Bengtsson</i> i	
Häradsköp	» » 19 » » » » ,
» <i>A. A. N. Reuterskiöld</i>	» » 19 » » » » , och
» <i>J. E. Ericsson</i> i Ahlberga	» » 20 » » » » .

§ 7.

Justerades protokollsutdrag, hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 9,26 e. m.

In fidem
Herman Palmgren.